

5776

Torah from Around the World

Het Goddelijke attribuut van chesed (liefde en goedheid) zei: „Zolang Awraham er was, had ik niets te doen, want hij deed mijn werk in mijn plaats.” Sefer HaBahir

Sjabbat 14 februari 2016 / 5776, Troema, Sjemot/Exodus 25:1 - 27:19

Tanach, blz. 159 - 165

Haftara: I Divré Hajamiem / I Kronieken 22:1 - 13

Tanach: blz. 1741 - 1742

Commentaar: rabbijn dr.Elliot Dorff is rector en emeritus hoogleraar wijsbegeerte aan de American Jewish University, gasthoogleraar aan UCLA School of Law, en president van de Conservative Movement's Committee on Jewish Law and Standards. Hij schreef meer dan 200 artikelen en twaalf boeken over joods gedachtegoed, recht en ethiek. Zijn meest recente boek is For the Love of God and People: A Philosophy of Jewish Law.

De oorspronkelijke [Engelse tekst](#).

Heilige ruimte

De hele Tora is belangrijk, maar sommige delen van de Tora zijn duidelijk relevanter voor de moderne tijd dan anderen. De Toralezingen van het laatste gedeelte van het boek Sjemot/Exodus, waar deze sidra ook bij hoort, gaan samen met de eerste zeventien hoofdstukken van Wajikra/Leviticus, over de bouw van het heiligdom en de verschillende soorten dieroffers in de joodse eredienst uit de Oudheid. Dit zijn precies de sidrot waarvan Joden vaak moeilijk de relevantie inzien. Ik neem aan dat ik niet uit de school klap als ik vertel dat juist rond deze tijd van het jaar rabbijnen iets bijzonders uitdenken: ofwel ze beginnen een serie over een of ander joods onderwerp of roepen de hulp in van een beschikbare geleerde, opdat ze iets hebben om over te praten, zo lang het maar niet over de sidra van deze week gaat. Ik moet toegeven dat ik tot zeer recent hetzelfde deed als dit Toragedeelte aan de orde was.

Maar toen begon Temple Beth Am in Los Angeles, de synagoge waartoe ik behoor, met de renovatie van de synagoge. Het comité dat dit grote project leidt, betreft wijselijk alle

gemeenteleden die graag betrokken zijn bij het ontwerp van de nieuwe synagoge door het beleggen van een reeks openbare vergaderingen met de architecten. (Met als concreet gevolg dat het comité het eerste architectenbureau wegstuurde en een ander inhuurde.)

Je zou zoals ik in eerste instantie denken: ‘Een synagoge is een synagoge; zo lang er een aron is voor de Torarollen en genoeg zitplaatsen voor het aantal mensen dat waarschijnlijk komt, maakt het niet veel uit hoe hij er uit ziet.’ Maar tijdens dit proces en door wat te lezen in het boek *The Art of Public Prayer* van rabbijn Lawrence Hoffman, dat ik ten hoogste aanbeveel, werd ik gevoelig gemaakt voor wat er op het spel staat bij het ontwerp van onze heilige ruimte.

De kern van de zaak is: *hoe een gemeenschap zijn heilige ruimte vormgeeft geeft heel sterk weer wat ze verwachten dat daar plaats zal vinden. Het weerspiegelt zelfs hun geloofsleer.*

Laat me met het laatste punt beginnen. Omdat ik sinds de middelbare school betrokken ben geweest bij interreligieuze discussies, was het voor mij duidelijk dat als ik een katholieke kathedraal binnenkwam ik geacht werd overrompeld te worden door het gebouw zelf. De steile verticale lijn van het gebouw brengt Gods transcendentie helderder over dan wat voor gebrandschilderde ramen of kerkelijke beelden ook, en ook vaak meer dan een preek. Het tegenovergestelde was de synagoge van de *Conservative* joodse gemeente Beth El Ner Tamid in Milwaukee, waarin ik opgroeide, een kehilla die toen meer dan duizend gezinnen telde. De architecturale lijn van die grote synagoge was horizontaal. En dat gold ook voor elke andere synagoge waar ik naar toe ging als tiener en twintiger. Op een paar zeldzame uitzonderingen na, is dat tegenwoordig nog steeds het geval.

Ik kwam tot de ontdekking dat er historische redenen zijn voor het verschil: christenen en moslims stonden niet toe dat joodse gebedshuizen hoger waren dan die van hen, maar er zijn ook theologische redenen voor dit patroon. In het Jodendom is God, net als in het Christendom en de Islam, zowel immanent (temidden van ons) als transcendent (zeer ver weg van ons), maar in het Christendom en de Islam wordt Gods transcendentie veel meer benadrukt en in het Jodendom Gods immanentie. We hebben natuurlijk één periode in het jaar waarin Gods transcendentie op de voorgrond staat – de Ontzagwekkende Dagen (*de jamiem nora'iem*), Rosj Hasjana en Jom Kippoer. Zowel de thema's van de liturgie als de muzikale toonaarden waarin gezongen wordt, brengen dat tot uitdrukking. Maar het grootste deel van het jaar spreekt de liturgie met de bijbehorende muziek voornamelijk over een immanente God, die diep met ons is begaan en met ons in wisselwerking treedt. Een dominante, horizontale architecturale lijn brengt dat tot uitdrukking.

In de sjoel waarin ik opgroeide en in Temple Beth Am, die beiden werden gebouwd in de jaren vijftig, was een heel hoge bima. Dat geeft aan dat al het belangrijke gebeurt op een toneel; het volk in de banken wordt geacht dat passief te volgen. De rabbijn en voorzanger uit mijn geboortestad droegen bij elke dienst een toga. Dat was de normale gang van zaken in die tijd en het vergroot juist de afstand tussen de geestelijke leiders en de gemeenteleden. Het maakt de dienst ook heel formeel. Sommigen hebben voor dit tijdperk in het joodse leven twee verklaringen: het was een poging van niet-orthodoxe joden om zichzelf te onderscheiden van de orthodoxen door het introduceren van decorum in de dienst, en het was een poging om Amerikaans te worden, wat toendertijd betekende dat de dienst zo veel mogelijk moest lijken op de dienst van blanke Anglosaksische protestanten. Het is duidelijk dat die generatie van *Conservative* en Reformjoden deze boodschappen wilden overdragen, anders zouden ze de

synagogen niet op die manier hebben gebouwd en de diensten niet op die manier hebben laten leiden.

Maar die generatie creëerde ook organisaties als de *Conservative Movement*, *Camp Ramah* en *United Synagogue Youth*, waar jonge mensen de diensten zelf leidden. Meestal ook in een gelijkvloerse ruimte, dus bevond iedereen zich op gelijke hoogte; en diegenen die de dienst leidden waren hetzelfde gekleed als de deelnemers. Wat hier uit voortkwam, was het inzicht dat de joodse eredienst veel egalitairder zou moeten zijn. Zodra ze naar huis terugkeerden creëerden deze jonge mensen hun eigen diensten op de manier zoals ze dat in *Ramah* en *USY* gezien hadden. Dat leidde tot de alternatieve *minjaniem* van de late jaren zestig en zeventig. Bij Beth Am was het *het Bibliotheek Minjan* – zo genoemd, omdat het oorspronkelijk een groep jonge stellen was, ongeveer twintig volwassenen in aantal, die elkaar in de bibliotheek ontmoetten met de zegen en aanmoediging en vooral dankzij de verdienste van rabbijn Jacob Pressman. Nu bestaat het elke Sjabbat uit ongeveer 150 of 200 mensen en we ontmoeten elkaar in de gebedsruimte. Maar het wordt nog steeds *het Bibliotheek Minjan* genoemd.

Tientallen jaren later echter zijn de generatie die deze alternatieve *minjaniem* creëerde en de jongeren ná hen geïnteresseerd in het scheppen van heilige ruimtes die hun eigen ideeën weergeven over wat er in het gebed zou moeten gebeuren. Want renovatie van een heiligdom is gewoonlijk duur. Menige synagoge heeft een laag platform-spreekgestoelte in het leven geroepen: een vlak podium ongeveer dertig centimeter van de grond vóór het veel hogere oorspronkelijke spreekgestoelte – en de gehele dienst wordt door het jaar heen vanaf dit podium geleid. Dit is bedoeld om veel minder afstand te creëren tussen diegenen die de dienst leiden en de sjoelgangers. Minder en minder rabbijnen dragen een toga gedurende de diensten, afgezien van tijdens de Hoge Feestdagen. En voorzangers hebben geleerd om de groep mee te laten doen en samen te laten zingen in plaats van in hun eentje te zingen.

Als een renovatie financieel mogelijk wordt, houden gemeentes tegenwoordig precies dezelfde soort discussies als Temple Beth Am nu. Tijdens deze discussies – die over dezelfde details gaan als in onze Toralezing, inclusief de kleuren, de materialen, wat er aan de muren komt, het soort stoelen, etc. - wordt gemeenteleden gevraagd om onder woorden te brengen wat zij denken dat gebed zou moeten zijn, en hoe de constructie van de ruimte waarin dat plaats vindt dat op de beste manier kan ondersteunen. Ik zie dit als een heel gezonde discussie, omdat het mensen prikkelt serieus na te denken over wat zij in eerste instantie onder God verstaan en hoe ze zich de doelstellingen en de gevoelswaarden van het joodse gebed dat zij God willen aanbieden, voorstellen. Onze eredienst verschilt radikaal van de dierenoffers van weleer, en toekomstige generaties zouden wel eens een heel ander idee kunnen hebben van hoe zij hun gebedsdienst tot God eruit willen laten zien. Maar als een gemeenschap wordt gevraagd om te onderzoeken hoe men het best zijn geloofsopvattingen kan vormgeven in de ruimte die daarvoor wordt gecreëerd, is dat zowel een kans als een serieuze aangelegenheid. Moge ons aller gebeden betekenisvol zijn in de heilige ruimten die we hebben geschapen.

Sjabbat Shalom

Opmerking: Zij die geïnteresseerd zijn in overpeinzingen waar het in gebed om draait kunnen mijn boek *Knowing God: Jewish Journeys to the Unknowable* (Rowman and Littlefield [oorspronkelijk Jason Aaronson]) raadplegen.

